

Anna A. Skrzypek

LEWICA DLA POLSKI – SERIA WYDAWNICZA „LEWICA W III RP”:
I. OKRĄGŁY STÓŁ – DROGA DO DEMOKRATYCZNEJ POLSKI;
II. INSTYTUCJONALIZACJA I OTOCZENIE. PROBLEMY WYBRANE;
III. LEWICA W PRAKTYCE RZĄDZENIA; IV. LIDERZY,
RED. JANUSZ REYKOWSKI, KRZYSZTOF JANIK,
LECH NIKOLSKI, DANUTA WANIEK
[STOWARZYSZENIE „LEWICA DLA POLSKI”,
FUNDACJA „AMICUS EUROPAE”, WARSZAWA 2020]

Stowarzyszenie „Lewica dla Polski” wraz z Fundacją „Amicus Europae”, wydało w 2010 r. serię opracowań zbiorowych pod tytułem „Lewica w III RP”. Liczy ona cztery zeszyty: *Okragły Stół – droga do demokratycznej Polski*, *Instytucjonalizacja i otoczenie. Problemy wybrane*, *Lewica w praktyce rządzenia* oraz *Liderzy*. Każdy z nich zawiera około tuzina artykułów i wypowiedzi, wypełniających około 300 stron tekstu. Prace nadzorował komitet redakcyjny, w którego skład weszli lewicowi działacze i intelektualiści pod przewodnictwem byłego prezydenta Aleksandra Kwaśniewskiego. Za redakcję każdego z zeszytów odpowiadał jeden z członków komitetu, a więc: Janusz Reykowski, Krzysztof Janik, Lech Nikolski oraz Danuta Waniek.

Tom pod redakcją Janusza Reykowskiego, profesora w Instytucie Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego oraz przewodniczącego rady programowej w Szkole Wyższej Psychologii Społecznej, zawiera rozważania na temat gene-

zy transformacji ustrojowej w Polsce. Zeszyt składa się z trzech części: „Historyczne i moralne znaczenie Okrągłego Stołu”, „Powstanie idei porozumień” oraz „Społeczno-polityczne okoliczności, przebieg i rezultaty porozumień”. Ambicją autorów było przeprowadzenie historycznej analizy okoliczności zwołania oraz przebiegu rokowań Okrągłego Stołu z innej niż ostatnio obowiązująca, perspektywy. Reykowski określa ją mianem punktu widzenia „rzeczników czy obrońców polskiej racji stanu”, a zatem ludzi będących ówczesnie u władzy. Andrzej Werblan napisał o konieczności przełamania mitów, szczególnie w dwudziestą rocznicę obrad. Głos zabrali także dwaj byli prezydenci, Aleksander Kwaśniewski i Wojciech Jaruzelski, oraz ministrowie: Józef Czyrek i Jerzy Urban. Zbiór cechuje różnorodność form wypowiedzi, od artykułów, przez eseje, po wspomnienia i rozmowy. Selekcja autorów determinuje wydźwięk publikacji, która oscylując pomiędzy „wyznaniem po latach” a „rozliczeniem z historią”, stanowi próbę przedstawienia własnej, alternatywnej do powszechnie przyjętej, wersji wydarzeń.

W części pierwszej na uwagę zasługuje swoisty traktat Aleksandra Kwaśniewskiego w obronie pamięci Okrągłego Stołu. Autor wyraża sprzeciw wobec negowania miejsca jego obrad w historii, przywołując liczne powody, dla których zrozumienie Okrągłego Stołu jest kluczowym dla rozumienia procesów politycznych współczesnej Polski. Kwaśniewski dowodzi, że Okrągły Stół był rozwiązaniem wręcz wzorcowym jako model pokojowego przejścia z systemu autorytarnego do systemu demokratycznego. Na poparcie swojej tezy napisał, że wszyscy jego uczestnicy wykazali się przenikliwością i gotowością do porzucenia utartych schematów myślenia na korzyść perspektywy zawarcia porozumień. Z dumą wspomina, że z polskich doświadczeń korzystała m.in. Republika Południowej Afryki. Kwaśniewski oddał też hołd generałowi Jaruzelskiemu, przyznając mu odegranie zasadniczej roli w osiągnięciu sukcesu. Wydaje się, że podobnie jak inne szkice w serii, ten również cechuje nostalgia. W przypadku artykułu Kwaśniewskiego jest ona związana z jego własną filozofią „porozumień ponad podziałami”, którą utożsamia właśnie z duchem obrad Okrągłego Stołu i sukcesami Polski potransformacyjnej (uchwalenie nowej Konstytucji, wejście Polski do NATO i UE). Pewien niedosyt wywołuje jednak fakt, że Kwaśniewski domaga się świętowania pamięci Okrągłego Stołu i jej logiki, nie kusząc się o propozycję, jak dokonać tego w państwie, w którym nienawiść i złość dominują w rozgrywkach politycznych a lewica jest trzeciorzędą siłą polityczną.

Jerzy Urban, rzecznik rządu w ekipie Jaruzelskiego napisał artykuł o odmiennej wymowie niż wypowiedzi Kwaśniewskiego czy Reykowskiego. Urban rozprawia się ze stereotypami, zarówno dotyczącymi przedstawicieli strony rządowej, jak i opozycji. Przypisuje rządowym działaniom zmierzającym do obrony PRL charakter rytualny, polityczne zaplecze opozycji jako mizerne, a obie strony rokowań określa jako słabe. W odróżnieniu od Kwaśniewskiego uważa, że już w czasie rozmów władza wymykała się z rąk generała Jaruzelskiego. Realny,

odmitologizowany sposób przedstawienia zarówno bohaterów rzeczzonego historycznego spektaklu, jak i zachodzących w tle przemian społecznych oraz ewolucji opinii publicznej, skłania do refleksji nad romantyczną tendencją Polaków do idealizowania swojej własnej historii. Inaczej niż Kwaśniewski, Urban uważa, że „duch Okrągłego Stołu okazał się trwałym amortyzatorem hulanki ducha odwetu”.

Brak jedności w sposobie analizowania i oceny Okrągłego Stołu jest walorem wyżej omówionego tomu. Wywołać może bowiem dyskusję wśród przedstawicieli nowego pokolenia szeroko rozumianej lewicy, którzy w sposób świadomy powinni zdecydować, które tradycje pragną zachować i kultywować w odbudowywanym ruchu.

Drugi zeszyt, *Instytucjonalizacja i otoczenie. Problemy wybrane*, pod redakcją Krzysztofa Janika, byłego ministra, posła oraz sekretarza generalnego, kolejno, SdRP i SLD. Ładnym gestem jest zadedykowanie tego tomu profesorowi Reykowskiemu w osiemdziesiątą rocznicę urodzin. Tom mieści jedenaście artykułów o różnorodnej tematyce, począwszy od konsolidacji lewicy w Polsce po 1989 r., przez jej działalność w rządzie i opozycji na arenach krajowej oraz europejskiej, aż po charakterystykę takich organizacji, jak „Kuźnica” oraz „Pokolenia”. Wśród autorów tego tomu znaleźli się zarówno politycy, jak i intelektualiści, jak np.: Lech Nikolski, Jerzy J. Wiatr, Andrzej Barcikowski, Krzysztof Teodor Teoplitz i Jerzy Kraszewski. Dodatkowym walorem zeszytu są aneksy, które zawierają listę lewicowych posłów do sejmu od roku 1989 do dziś.

Artykuły Lecha Nikolskiego, *Sojusz Lewicy Demokratycznej – meandry instytucjonalizacji* oraz Jerzego Kornasia, *Emergencja, konsolidacja i dekompozycja głównego nurtu socjaldemokracji polskiej po 1989*, są rzadkim, interesującym przykładem eseju na temat losów polskiej lewicy w dobie transformacji ustrojowej. Pierwszy z autorów posługuje się metodologią politologiczną, ukazując przez pryzmat modeli, procesy wewnątrzpartyjne. Szczególnie interesujące wydają się rozważania Nikolskiego na temat oligarchizacji SLD oraz charakteru jej przywództwa politycznego, które ewoluuje od kolektywnego kierownictwa do jednoosobowego liderstwa. Analizując sytuację permanentnej wewnętrznej nierównowagi politycznej z jednej strony, i wskazując na niewystarczającą refleksję i zbyt wielki apetyt na raptowne zmiany z drugiej, Nikolski stawia zasadne pytanie o przyszłość zinstytucjonalizowanej lewicy. Jerzy Kornaś z kolei wskazuje unikatowy charakter polskiej socjaldemokracji, która z uwagi na uwarunkowania historyczno-społeczne różni się od socjaldemokracji zachodnioeuropejskich. Ukazując różnorodne korzenie współczesnej lewicy, od postpezetpeerowskich po postsolidarnościowe, autor starannie kreśli panoramę wzlotów i upadków, unifikacji i rozłamów, aparatyzacji i demokratyzacji kolejnych formuł lewicowych bytów politycznych. Naturalnie uwaga pozostaje skoncentrowana na nurcie dominującym, znanym współcześnie pod szyldem SLD. Rozważania zamyka notatka o wyborze Grzegorza Napieralskiego na przewod-

niczącego partii oraz konstatacja, że spór programowy o charakter partii bynajmniej nie został zamknięty.

Szeroko nakreślone horyzonty podjętej problematyki obejmują zarówno historię socjaldemokracji w świetle przekształceń polskiej sceny politycznej, jak i działalność organizacji z nią sympatyzujących, stanowi o zaletach tego tomu. W świetle ogólnoeuropejskich rozważań na temat przyszłości lewicy nacisk położony na analizę środowiska inteligenckiego i jego związki z socjaldemokracją, może być odczytywany jako sugestia dotycząca możliwych nowych strategicznych sojuszy oraz zmiany oblicza i oferty programowej.

Zeszyt *Lewica w praktyce rządzenia* zredagowała Danuta Waniek, doktor habilitowany nauk humanistycznych, była szefowa Kancelarii Prezydenta RP oraz była przewodnicząca Rady Radiofonii i Telewizji. Tom zawiera jedenaste artykułów napisanych m.in. przez Jerzego Jaskiernię, Krzysztofa Janika, Grzegorza Rydleńskiego, Longina Pastusiaka i Jolanę Banach.

Najważniejszym z perspektywy dramatycznego upadku lewicy wydaje się tekst Danuty Waniek, *Niespełnione próby reform ładu medialnego. „Afera Rywina” i jej znaczenie*. Autorka ukazuje wielowarstwowość problemu, umiejscawiając go w kontekście prób regulowania rynku mediów w Polsce, czego potentaci prasowi sobie bynajmniej nie życzyli. I to oni wywołali aferę, by odwrócić opinię publicznej tak, aby sądziła, że działania rządu stanowią zamach na zasady pluralizmu informacyjnego, wolności słowa i autonomii mediów. Waniek nie odniosła się natomiast do faktu, że obok polityki, mediami rządzą twarde prawa ekonomiczne i biznes. Autorka przyznała, że afery zwróciła uwagę społeczeństwa na kwestię monopolizacji mediów, chociaż nie jest przekonana, czy była odpowiednią drogą, w której efekcie wprowadzone zostały konieczne modyfikacje prawne. Analiza Waniek, prominentnej działaczki SLD, prowadzona przede wszystkim z perspektywy szefowej KRRiTv, nie tylko eksponuje przebieg afery i śledztwa, ale przede wszystkim obnaża słabości tejże partii, które odegrały niebagatelną rolę w jej pogrążeniu i upadku.

Tom *Lewica w praktyce rządzenia* ukazuje wielorakość aspektów programowych i strategicznych, które partia polityczna powinna każdorazowo stając do wyborów brać pod uwagę. To rzetelne studium dylematów i błędów minionych dwóch dekad powinno stać się obowiązkową lekturą młodych działaczy lewicy, aspirujących do pełnienia funkcji publicznych. W duchu tejże lektury owszem, powinni być oni dumni z osiągnięć lewicowych rządów, takich jak przystąpienie Polski do Unii Europejskiej, ale nie mogą też zapominać, że uchybienia i zaniechania tych samych zepchnęły socjaldemokratyczną formację w kąt sceny politycznej, z którego przez kolejne dwie elekcje nie może się wydostać.

Czwarty w serii zeszyt, *Liderzy*, przygotował Lech Nikolski, były szef Rządowego Centrum Studiów Strategicznych i były zastępca sekretarza generalnego SLD. Zebrano w nim dziewiętnaście rozmów oraz wybór wypowiedzi sejmowych. W pierwszej kategorii mieszczą się wywiady z: Aleksandrem Kwa-

śniewskim, Jerzym Szmajdzińskim, Józefem Oleksym, Włodzimierzem Cimoszewiczem, Leszkiem Millerem, Markiem Belką, Danutą Waniek, Markiem Borowskim, Andrzejem Celińskim, Krzysztofem Janikiem, Jerzym Jaskiernią, Markiem Dyduchem, Krystyną Łybacką, Izabelą Sierakowską, Anną Bańkowską, Małgorzatą Winiarczyk-Kossakowską, Zbigniewiem Siemiątkowskim i Wacławem Martyniukiem. W drugiej zaś *exposé*: Jolanty Szymanek-Deresz i Izabeli Jarugi-Nowackiej. Zeszyt poświęcono pamięci trójki lewicowych posłów, którzy zginęli w katastrofie lotniczej w Smoleńsku w kwietniu 2010 r.

Jak przyznaje redaktor zeszytu, Lech Nikolski, wybór postaci, które wypowiedają się na jego kartach, był przemyślany, choć nieco przypadkowy i naturalnie mógłby być uzupełniony o kolejne znamienite nazwiska. Intencją, która została w tym tomie zrealizowana, jest zaprezentowanie postaci, które w sposób znaczący wpłynęły na kształtowanie się pozycji głównych formacji lewicy w ostatnim dwudziestolecu. Odmienne rodowody i ścieżki karier politycznych rozmówców, niejednakowe doświadczenia zawodowe oraz różnorodne funkcje, jakie pełnili, bez wątpienia wpłynęły także na kontrastowość prezentowanych przez nich poglądów. Ich wyznania i opinie pozwalają czytelnikowi ujrzeć lewicę jako formację wielonurtową, często podzieloną, co zresztą dla polskiego ruchu w jego długoletniej tradycji było zjawiskiem typowym. Uświadomienie sobie tychże podziałów jest jednak kluczowym zagadnieniem dla zrozumienia procesów po lewej stronie sceny politycznej.

Seria „Lewica w III RP” wzbogaca dorobek polskiej politologii. Wypełnia ona bowiem lukę w postaci braku rzetelnych publikacji odnoszących się do tradycji polskiej lewicy, jej ocen historycznych i propozycji politycznych, a także jej organizacji i działaczy. Na kartach tych czterech zeszytów wypowiedzieli się najważniejsi przedstawiciele różnych pokoleń lewicy, doświadczeni politycy i znani intelektualiści. Napisane przez nich teksty oraz spisane wypowiedzi mają wieloraki charakter, która to interdyscyplinarność czyni lekturę niewątpliwie łatwą do popularyzowania.